

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ I (III. Hafta)

SULTAN ABDÜLAZİZ DÖNEMİ

OSMANLI DEVLETİ'NDE MEŞRUTİYET'E GİDEN SÜRECİN
BAŞLAMASI

SULTAN ABDÜLAZİZ DÖNEMİ (1861-1876)

Sultan Abdülmecid'in vefatı üzerine kardeşi şehzade Abdülaziz 1861'de tahta çıkmıştır. Avrupa âdetlerinden hoşlanmayan sultanın, Batıdan uzak durmasından ve hatta Tanzimat'tan vazgeçmesinden endişe eden büyük devletler müdahale etmeye hazırlanırken Abdülaziz, tahta çıktıktan birkaç gün sonra bir ferman hazırlamıştır.

- * Bâbiâli'de törenle okunan bu fermanda, Tanzimat'a devam etmek isteği ve bu sebeple eski hükümetin iş başında bırakıldığı bildirilmiş, özellikle devletin malî itibarının iadesi, ırk ve mezhep farkı gözetilmeksizin bütün tebaanın adlî eşitlikten faydalanması gereğinden bahsedilmiştir. Bu ferman, Batılı büyük devletlerin Tanzimat konusundaki endişelerini kısmen de olsa ortadan kaldırmıştır.
- * Sultan Abdülaziz'in ilk icraatı, selefi ve ağabeyi Abdülmecid döneminden kalan borçları ödemek, saray harcamalarını kısmak ve kendisine verilen ödenekleri azaltmak olmuştur. Değeri düşen kaimeyi kaldırmasına ve tüm faaliyetlere rağmen, ekonomik dar boğaz aşılammıştır.

* Çünkü padişah tahta çıktığında devletin 450 milyon lirayı bulan borcunu kapatabilmek mümkün olmamıştır. Bu yüzden 200 milyon liralık yeni bir borç alınmıştır. Abdülaziz Döneminde yıllık gelir-gider bütçeleri oluşturulmuş, böylece hazinenin durumu daha iyi izlenebilmiştir.

* Sarayda bol maaş alan gereksiz memurları uzaklaştırmış; altın, gümüş ve diğer kıymetli eşyanın sarayda kullanılmasını yasaklamıştır. Hassa hazinesinin gelirinden üçte birini devlet hazinesine bırakacağını ilân etmiştir. Siyasî mahkûmlar için genel af çıkarmış; rüşvete karışanları cezalandırmıştır.

- * Sultan Abdülaziz'in ziyaret etmesiyle Mısır'la ilişkilerin düzelmeye başlaması sonrası Mısır veraset usulü de değişmiş, İsmail Paşa, "hidiv" unvanını almış ve hidivliğin babadan oğula geçmesi esası da kabul edilmiştir. Bundan güç alarak padişah'tan izin almadan dışarıdan borç para temin etme, harp gemisi satın alma ve Süveyş Kanalı'nın açılışına kendi adına yabancı devlet adamlarını davet etme gibi bağımsız davranışlara kalkışan İsmail Paşa, Ali Paşa'nın gayretleriyle durdurulmuştur.
- * Sultan Abdülaziz, ilk kez yurt dışına çıkan padişah olma özelliğini de elinde tutmaktadır. Fransız İmparator III. Napolyon'un ve İngiliz Kraliçesi Victoria'nın daveti ile Fransa ve İngiltere'yi, ardından da Prusya ve Avusturya'yı ziyaret etmiştir. 1867 yılına kadar hiçbir Osmanlı sultanı, seferler dışında ülke dışına çıkmamıştı. Sultan Abdülaziz'in o tarihte gerçekleştirdiği 47 günlük Avrupa seyahati tüm Osmanlı tarihi içinde mühim bir hadisedir.

* Osmanlı padişahları sefere çıkmanın haricinde gerek Batı'daki gerekse Doğu'daki herhangi bir ülkeye seyahatte bulunmamışlardır. Devrin şartları göz önüne alındığında güvenlik, devletin başsız kalmaması vs. gibi sebeplerle gerçekleşmeyen bu seyahatler düşünüldüğünde Sultan Abdülaziz'in 1867 yılında gerçekleştirdiği ve 47 gün süren Avrupa seyahati tüm Osmanlı tarihi içinde önemli bir gelişmedir. Seyahatin görünürdeki sebebi Fransa İmparatoru III. Napoleon'un Sultan Abdülaziz'i Milletlerarası Paris Sergisine davet etmesidir.

* 29 Haziran'da vapurla başladığı seyahatinin ilk durağı olan Fransa'nın Toulon Limanı'na çıkan Sultan Abdülaziz, burada büyük bir merasimle karşılandı. Bundan sonraki yolculuğuna trenle devam eden Sultan ve beraberindekiler, Marsilya üzerinden 30 Haziran'da Paris'in Lyon Garı'na ulaştılar. Sultan, burada İmparator III. Napoleon tarafından karşılandı. Sultan Abdülaziz bundan sonra 10 gün Paris'te kaldı. Bu süre zarfında da bazı temaslarda bulunmuş, davet edildiği serginin açılışına katılarak sergiyi gezmişti.

- * Sonra yolculuğuna devam edip Londra'ya ulaşan Sultan Abdülaziz, Kraliçe Victoria ile görüştüktan sonra Buckingham Sarayı'na yerleşti. 11 gün boyunca Londra'da ikamet eden Sultan Abdülaziz ikameti sürecince resmî temaslarda ve kabullerde bulundu, İngiliz donanmasının tatbikatını izledi, tersanelerde, posta işletmesinde ve bankalarda incelemelerde bulundu.
- * Londra'dan ayrılan Sultan önce vapurla sonra trenle seyahatine devam etmiştir. Brüksel İstasyonu'nda Belçika Kralı İkinci Leopold tarafından karşılanıp şerefine verilen öğle yemeğine katılan Sultan, öğleden sonra yoluna devam ederek Prusya Kralı Birinci Wilhelm ve kraliçe tarafından törenle karşılanmıştır. Sonra Viyana'ya geçmiş Avusturya-Macaristan İmparatoru Fronçois-Joseph tarafından karşılanmıştır. Sultan Abdülaziz, burada geçirdiği üç gün içinde çeşitli incelemelerde ve temaslarda bulunmuştu.

- * Sultan Abdülaziz seyahat dönüşünü, Tuna üzerinden Karadeniz'e, oradan da boğaz yoluyla İstanbul'a gelecek şekilde gerçekleştirmişti. Sultanın memlekete dönüşü halk nezdinde coşkuyla karşılanmış, üç gün-üç gece süren şenlikler düzenlenmişti. Sultanın vapuru Boğaziçi'nde yol alırken sağlı sollu top atışlarıyla selamlanmıştır. Sultan Abdülaziz'in bu seyahati boyunca yanında yer alanlardan biri de kendisinden sonra padişah olacak ve Osmanlı tarihinin en zorlu yıllarından birinde sultan olacak şehzade Abdülhamid'dir.
- * Sultan Abdülaziz Avrupa'ya yaptığı bu seyahatlerdeki izlenimlerini Osmanlı'nın gelişmesi için kullanmıştır. Osmanlı Devleti'nin devamını, Rusya'ya karşı kuvvetli bir askerî güce sahip olmakta gördüğü için saltanatı süresince Avrupa'dan pek çok yeni model silâh satın aldı. Satın alınan büyük çaplı toplarla Boğazlar ve sınır boylarındaki kaleler tahkim edildi, tophane modernleştirildi.

- * Prusya'dan uzman subaylar getirtilerek Mekteb-i Harbiye yeniden düzenlendi. Askerî rüşdiyeler açıldı. Taşkılla, Gümüşsuyu Kışlası, Taksim Kışlası gibi yeni kışlalar inşa edildi. Bugün İstanbul Üniversitesi olarak kullanılan bina da Harbiye Nezâreti olarak Abdülaziz tarafından yaptırıldı.
- * Abdülaziz denizciliğe büyük önem verdi. İngiltere ve Fransa ayarında bir donanmaya sahip olabilmek için bütçe gücünün üstünde paralar harcadı. Tersaneler ıslah edildi. Yerli tersanelerde yapılamayacak zırhlı gemiler dışarıdan satın alındı. Bahriye Nezâreti kuruldu. Böylece Türk deniz kuvveti dünyada 3. sırayı aldı.
- * Abdülaziz döneminde demiryolu ağı 1344 km.ye çıktı. İstanbul'u Paris'e bağlayacak olan demiryolu imtiyazı Avusturyalı Baron Hirsch'e verildi. Bu hattın saray bahçesinden geçmesi çeşitli itirazlara sebep olsa da Abdülaziz, "Demiryolu geçsin de isterse sırtımdan geçsin" diyerek konuya verdiği önemi gösterdi.

- * Abdülmecid zamanında başlamış olan telgrafçılık ise gittikçe geliştirilerek 76 merkez faaliyete geçirilmiştir. Abdülaziz'in saltanatı sonunda kazalara varıncaya kadar bütün imparatorluk telgraf şebekesi ile birbirine bağlanmıştır.
- * Tuna ve Dicle'de gemi işletilmesi teşebbüsüne Sultan Abdülaziz zamanında başlanmıştır; İstanbul, Köstence, Varna limanlarıyla İzmir rıhtımının inşası yabancı şirketlere ihale edilmiştir. Boğaziçi'nde gemi çalıştırmak üzere Şirket-i Hayriyye'ye imtiyaz verilmiştir. Bir yabancı şirkete ihale edilen Galata Tüneli işletmeye açılmıştır. Aynı yıl bir Macar uzmana İstanbul'da itfaiye teşkilâtı kurdurulmuştur.
- * Abdülaziz'in saltanatı süresince millî eğitim alanında da önemli gelişmeler oldu. İnâs Rüşdiyesi (kız ortaokulu) faaliyete geçti. Fransa'nın verdiği bir nota ve sürekli ısrarları sonucu 1868'de tamamen Fransız eğitim sistemine göre öğretim yapan Mekteb-i Sultânî (Galatasaray Lisesi) açıldı. Bu okulda Müslüman ve gayrimüslim çocukları karışık olarak okuyacaklar, eğitim Fransızca, yönetim de Fransızların elinde olacaktı.

- * Dârümuallimât adıyla ilk kız öğretmen okulu açıldı. Darülfünun, uzunca süren çalışmalarından sonra ilk üniversite olarak Darülfünun-ı Osmânî adıyla Çemberlitaş'ta yeni inşa ettirilen binada (bugünkü Basın Müzesi) 8 Şubat 1870'te resmen açıldı. Bir yıl sonra kapatılsa da 1874'te Darülfünun tekrar faaliyete başladı.
- * Yerli malların Avrupa mallarıyla rekabet edebilmesi için yeterli bilgiye sahip eleman yetiştirmek amacıyla Abdülaziz döneminde Sultanahmet'te sanayi mektebi açılmıştır. 1869'da kız sanayi mektebi, ertesi yıl Heybeliada'da sivil kaptan mektebi açıldı. Yalnız yetim Müslüman çocukların okutulması için de Dârüşşafaka'nın kurulmasına karar verildi.
- * Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiyye-i Şâhâne'nin devreye sokulmasıyla 1867'de Türkçe tıp eğitimi kısmen başlatıldı. Bu sivil tıbbiyede özellikle İstanbul dışında çalışacak belediye hekimlerinin yetiştirilmesi amaçlanmıştı. Ayrıca eczacılık mektebi açılmıştır.

- * Abdülaziz zamanında ilk vilâyet kanunu çıkarıldı ve vilâyet sistemine geçildi.
- * Abdülaziz devrinde yabancılara mülk edinme hakkı da tanınmıştır. 1856 tarihli Islahat Fermanı'nda belirtilen bu mesele, Batılı devletlerin uzun süren baskıları sonunda, bir kanun haline getirildi. Buna göre yabancılar, Hicaz bölgesi hariç, Osmanlı ülkesinde mülk edinme hakkını elde ediyorlardı. Yine Batılı sermayedarların en çok şikâyet ettikleri konulardan olan vakıf mallarının yabancılara satılmasını engelleyen eski kanun da ortadan kaldırılmıştır.
- * Abdülaziz döneminde bankacılık alanında da önemli adımlar atıldı. Mithat Paşa'nın ziraî kredileri teşkilâtlandırmak ve çiftçiyi desteklemek amacıyla Niş'te başlattığı çalışmalar sonunda, “memleket sandıkları” ve Emniyet Sandığı kuruldu.

Ayrıca, Fransız ve İngiliz ortak grubuna verilen izinle Osmanlı Bankası kuruldu. Bir ticaret bankası olarak kurulan bu yabancı sermayeli bankaya daha sonra banknot çıkarma yetkisi de verildi. 1930 yılına kadar Türkiye’de Merkez Bankası’nın görevini bu banka yaptı.

- * Sultan Abdülaziz zamanında birbiri arkasına yapılan bu yeniliklerin birçoğu Batılı devletlerin baskıları sonucu gerçekleştirilmiştir. Ancak bunları yetersiz gören bazı Türk aydınları bir muhalefet cephesi oluşturup eleştirilerini basından duyurmaya çalıştılar. Bunun üzerine ilk sansür nizamnâmesi çıkarılmıştır.

Yeni Osmanlılar Hareketi

- * • Osmanlı tarihindeki ilk Batılı özgürlük hareketini bu dönemde gazeteciler basın yoluyla başlatmıştır. İlk bağımsız gazete olan Agâh Efendi'nin Tercüman-ı Ahval'i, Şinasi'nin Tasvir-i Efkâr'ı, Namık Kemal'in Mirat'ı (ardından Tasvir-i Efkâr'ı devralmıştır), Ali Suavi'nin Muhbir'i kurulmuştur.
- * • Bu gazeteci-aydınlar, Osmanlı Devleti'ni eleştiren yazılar yazmaya başlamışlar; bunun üzerine Matbuat Nizamnamesi gereğince gazete kapama, para ve hapis cezaları gündeme gelmiştir.
- * • Gazetelerinde fikirlerini açıkça kaleme alamayan bu isimler 1865'te İttifak-ı Hamiyyet ya da Meslek adlı gizli bir örgüt kurmuşlardır. Zamanla üye sayısının 245'i bulunduğu bu örgütün başlangıçta Meşrutiyet'i istediği kesin değildir.

* Ama sonrasında Sırbistan'ın Meşrutiyet'e geçmesi, Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın anayasayı ilan etmesi, Prens Şarl Romen'in parlamentosunu açması, Tunuslu Hayrettin Paşa'nın Meşrutiyetçi Islahat'ı anlatan Arapça bir kitap yayınlaması gibi gelişmeler bunu gerekli kılmıştır.

* Maarif ve Maliye Nazırlığı yapan Fuat Paşa'yı eleştirdiği için sürgün edilen Mustafa Fazıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e yazdığı mektupta Meşrutiyet'e geçilmesi gerektiğini söylemesi ve genç bir Türkiye Hareketi'nden bahsetmesi üzerine Namık Kemal Erzurum'a, Ziya Paşa Kıbrıs'a görevlendirilmiş, Ali Suavi ise Kastamonu'ya sürülmüştür.

* Paris elçisinin yardımıyla Fransa'ya kaçan bu isimler ve bunlarla beraber Ziya Bey, Nuri Bey, Agâh Efendi, Mehmed ve Rıfat Beyler Paris'te Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ni kurmuşlardır.

Tanzimat devrinde Yeni Osmanlıların sistemleştirdiği Osmanlıcılık, bu dönemin temel düşüncesidir. Namık Kemal'e göre Osmanlı toplumu hukukta birbirine eşit, çıkarda ortak ama din ve ırkta farklı parçaların birleşmesiyle oluşan bir bütündür. Bu bütünü oluşturan en önemli unsur ise vatandır. Yeni Osmanlılar arasında Osmanlıcılık fikrini en belirgin ifade eden kişi Namık Kemal olmuştur.

- * Fransız İhtilali sonrası başlayan Milliyetçilik akımının etkisiyle Balkan ulusları arasında ayrılıkçı hareketler başlamıştır. Gayrimüslim tebaanın bağımsızlık mücadelesinin önüne geçebilmek için Osmanlı unsurlarının eşitliği vurgulanmaya çalışılmış; dili, dini, milleti ne olursa olsun tüm Osmanlı tebaası yasalar karşısında eşit hale getirilmiştir. Bu durum Tanzimat ve Islahat Fermanları ile güvence altına alınmıştır.

- * II. Mahmud ile başlayan, Tanzimat döneminde fermanlaştırılan Osmanlıcılık, II. Abdülhamid döneminde Meşrutiyet'e geçilerek güçlendirilmiş; tüm Osmanlı unsurlarına temsil hakkı tanınmıştır. I. Meşrutiyet'te Osmanlı Meclisi'nde gayrimüslimler yaklaşık % 40 oranında temsil edilmişlerdir. İlk Mebusan Meclisi'nde 46 gayrimüslim, 69 Müslüman mebus vardır. Ayan Meclisi'nde ise 36 ayanın 11'i gayrimüslimdir ve bu durum Osmanlıcılık fikrinin güçlenmesinin bir sonucudur.
- * Yine de 1912-1913 yıllarındaki Balkan Savaşları, bu akımın önemini kaybetmesine sebep olmuştur. Paris'te ve Londra'da Muhbir, Hürriyet, Ulûm, İttihat ve İnkılab gazetelerini çıkartan Yeni Osmanlılar ya da Jön Türkler zaman içinde dağılmışlar ve yurda geri dönmüşlerdir. İlk muhalif hareket diyebileceğimiz Yeni Osmanlılar Hareketi'nin doğrudan padişaha karşı olduğunu söylemek, aslında pek doğru değildir. Bu hareket daha çok Osmanlıcılığı yaymaya çalışan bir fikir hareketi olarak kabul edilebilir.

- * Abdülaziz devrinde Çırağan Sarayı inşa edilmiştir. Avrupa'daki emsallerinden üstün olan bu saray dört milyon Osmanlı altınına mal olmuştur. Beylerbeyi Sarayı, Çekmece ve İzmit Av Köşkleri de bu dönemde inşa ettirilmiştir. Kâğıthane Kasrı tamir edilmiş, Vâlide Camii yaptırılmıştır. Kasımpaşa'da bir yangın sonucu harap olan Câmî-i Kebîr de Abdülaziz tarafından iki minareli olarak yeniden yaptırılmıştır.
- * Sultan Abdülaziz zamanında borçlar 200 milyon altına ulaşmıştır. Bir yılda borç ve faiz olarak ödenen miktar ise on dört milyon altına çıktı. O sıralarda Osmanlı Devleti'nin takip ettiği malî politika, borcu borçla ödemek ve bütçe açığını yeni borçlarla kapatmaktır. Dışarıdan borç alma imkânı olmadığı durumlarda da Galata sarraflarından yüksek faizlerle borç alma yoluna gidiliyordu. Bu malî politika, devleti iflâsın eşiğine getirmiştir.

- * 1875 yılı bütçesinde beş milyon altın lira açık vardır ve artık iç ve dış borçlanma imkânı da kalmamıştır. Sadrazam Mahmud Nedim Paşa, Rus elçisi General Ignatiyef'in tavsiyesine uyararak, bütün Avrupa'nın hışmını Osmanlı Devleti üzerine çeken bir tedbire başvurmuş; 6 Ekim 1875 tarihli kararla, devletin borç taksiti % 5 faizli "esham" verileceği ilân edildi. Bu eshama gümrük, tuz, tütün gelirleriyle Mısır vergisi karşılık gösterilmişti. Hükümet bu yedi milyonun beş milyonu ile bütçe açığını kapatacak, iki milyonu ile de Rumeli'deki askerî harekât masraflarını karşılayacaktı.
- * Karar içte ve dışta büyük yankı uyandırdı. Avrupa'da, ellerinde Osmanlı tahvili bulunanlar Türk elçilikleri önünde gösterilere başladılar. Avrupa gazetelerinde Türkler aleyhine ağır yazılar çıktı. Bu durum devletin itibarını düşürdüğü gibi, İngiliz ve Fransız halkını da Osmanlılara düşman yaptı. Esasen Rus elçisinin amacı da buydu.

- * Bu süreçte Mithat ve Hüseyin Avni Paşalar Abdülaziz'i zararlı gördüklerinden İstanbul medreselerindeki öğrencileri kışkırttılar; 10 Mayıs 1876 günü Fatih, Bayezid ve Süleymaniye Medreseleri öğrencileri dersleri boykot ederek gösterilere başladılar. Bunlara Şirvânîzâde Ahmed Hulûsi ve Gürcü Şerif Efendi gibi üst rütbede bazı âlimler de katıldı. Harekât planı, bu sırada görevinden azledilmiş bulunan Mithat Paşa'nın Topkapı dışındaki konağında yapılmıştı.
- * Mithat Paşa, talebelere verilmek üzere para da göndermişti. Nümayişçiler Yıldız Sarayı'nın önüne kadar gelerek şeyhülislâm ile sadrazamın azledilmesini istediler. Abdülaziz 12 Mayıs cuma günü, sadrazamlığa Mütercim Rüştü Paşa'yı, şeyhülislâmlığa Hasan Hayrullah Efendi'yi, seraskerliğe de Hüseyin Avni Paşa'yı tayin ettiğini, Mithat Paşa'nın da Meclis-i Vükelâ üyeliğine memur edildiğini ilân etti. Böylece öğrencilerin gösterisi son buldu.

- * Mütercim Rüştü, Mithat ve Hüseyin Avni Paşalarla Hasan Hayrullah Efendi iş başına geldikten sonra Mithat Paşa ile beraber Kara Halil Efendi'den fetva almışlardır. Hüseyin Avni Paşa'nın Dolmabahçe Sarayı'nı askerle sarıp veliaht Murad Efendi'yi alarak Serasker Kapısı'na getirmesine ve orada Murad'a biat edilip Abdülaziz'in hal edilmesine karar verildi.
- * Hal kararının uygulanması, Hüseyin Avni Paşa'nın Paşalimanı'ndaki yalısında toplanan kumandanlar arasında 26 Mayıs 1876 günü gözden geçirildi. 30 Mayıs'ta Sultan Abdülaziz önce Dolmabahçe Sarayı'ndan Topkapı Sarayı'na getirildi. Kendi isteğiyle Fer'ie Sarayı'na nakledildi. Fakat üç gün sonra odasında bilek damarları kesilmiş bir vaziyette bulundu.

- * Abdülaziz'in ölümünün intihar olmadığı anlaşılnca, II. Abdülhamid maktulün velisi olarak dava açmak zorunda kaldı. Kurulan komisyon tarafından fevkalâde bir mahkeme kurularak suçlu olarak görülenlerin yargılanmalarına karar verildi.
- * Ayrıca hükümet üyelerinin emin olmaları için öldürme olayına karışmakla itham edilen ve bu sırada tutuklu bulunan kimselerin vekiller heyeti huzurunda da dinlenmeleri, Rüştü ve Mithat Paşaların da tevkifleriyle yargılanmalarının yapılması için olağan üstü bir meclis toplanması gerektiği hükümete bildirildi.
- * •Başvekil Said Paşa'nın başkanlığında sarayda toplanan vekiller heyeti, sanıklardan bazılarını dinledi. Malta Karakolu yanına bir büyük çadır kurularak halka açık yargılamanın orada yapılmasına karar verilerek durum padişaha bildirildi.

- * Mahkemenin kararına göre Pehlivan Mustafa, Hacı Mehmet ve Cezayirli Mustafa ile Mabeyinci Fahri Bey, Mithat, Mahmut, Nuri Paşalarla Binbaşı Necip ve Binbaşı Nâmık Paşazade Ali Beyler de suç ortağı sayıldıklarından idama çarptırıldılar.
- * Sultan Abdülhamid, kan dökmekten son derece sakındığı için idam cezalarını müebbet küreğe çevirdi. Mahkûmların cezalarını Taif'te çekmelerine karar verildi.

* OSMANLI DEVLETİ'NDE MEŞRUTİYET'E

* GİDEN SÜRECİN BAŞLAMASI

- * Bu süreci Tanzimat'tan sonra Avrupalılarla daha yakından temasa geçilmesi, Avrupa ülkelerini gören ve onların siyasi sistemlerini tanıyan birçok Türk aydınının yetişmesi ile başlatabiliriz. Bu aydınlar Tanzimat döneminde yapılan yenilik ve ıslahat hareketlerinin yeterli olmadığına inanıyorlardı. Osmanlı Devleti'nin ancak meşruti yönetim ile kurtulabileceğine inanan bu aydınlar, bu yönetim biçiminin uygulanmasını sağlayacak şekilde devletin sosyal, siyasi ve hukuki yapısında gerekli değişikliklerin yapılması gerektiğini düşünüyorlardı. Bu hareketin temsilcilerine Genç Osmanlılar adı verilmişti. Bu aydınlar 1865 yılında “Genç Osmanlılar Cemiyeti” adı altında gizli bir cemiyet kurmuşlardı. Bu cemiyetin önde gelen isimleri Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa ve Mithat Paşa idi.

* Londra'da yayınlanan Hürriyet, İstanbul'da yayınlanan İbret, Muhbir gibi gazetelerle fikirlerini yaymaya çalışan Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin amacı Osmanlı'daki mutlakiyetçi yönetim şeklini meşrutiyete yani anayasalı bir hükümdarlık rejimine dönüştürmektir. Genç Osmanlıların Avrupa'daki faaliyetleri sırasında, İtalyan ve Alman milli birliklerini gerçekleştiren Genç İtalya, Genç Almanya gibi derneklerin faaliyetlerine benzetilerek, kendilerine Genç Osmanlılar veya Genç Türkler, yani Jön Türkler denilmiş, bu deyim sonradan bizim siyasi tarihimize de girmiştir. Jön Türkler Avrupa'daki bu faaliyetlerinde bir fikir birliği kuramamışlardır. Bu sebeple, 1872'de dağıldılar ve İstanbul'a dönmek zorunda kaldılar. Aralarındaki tek ortak fikir, istibdat idaresinin yıkılmasıydı. Genç Osmanlıların fikirlerini bazı devlet adamları da benimsiyordu. Meşrutiyet düşüncesine karşı olan Sultan Abdülaziz, başta Mithat Paşa ve Hüseyin Avni olmak üzere Genç Osmanlılar tarafından tahttan indirildi, yerine V. Murat tahtta geçirildi.

- * Mithat Paşa ve anayasa taraftarları onun meşrutiyeti ilan edeceğini umdular. Ancak padişah daha ilk günlerdeki tutumuyla ve anayasa karşıtlarını memnun edecek davranışlarıyla bu umutları yıktı. Aynı dönemde padişahın hastalığı da arttı. Bunun üzerine meşrutiyeti ilan edeceğine söz veren II. Abdülhamit tahta getirildi.